

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

КОЗАК ІРИНА БОГДАНІВНА

УДК 340.12

**ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ
КОНФЛІКТНОЇ КОМУНІКАЦІЇ СТОРІН
У СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ**

12.00.12 – філософія права

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Хмельницький – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Приватному вищому навчальному закладі «Львівський університет бізнесу та права».

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор,
ТОКАРСЬКА Антоніна Семенівна,
Інститут права та психології
Національного університету
«Львівська політехніка»,
професор кафедри теорії та філософії права.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
ГРИЦУК Оксана Вікторівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
професор кафедри теорії та філософії права;

кандидат юридичних наук,
ОЛІЙНИК Уляна Миколаївна,
Хмельницький університет управління та
права імені Леоніда Юзькова,
в.о. доцента кафедри теорії та історії
держави і права.

Захист відбудеться «27» серпня 2019 року о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 70.895.02 у Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова за адресою: 29013, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 8, конференц-зал (ауд. 907).

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова за адресою: 29013, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 38.

Автореферат розісланий «___» липня 2019 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О. Ю. Черняк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Конструювання правової системи, яка функціонує завдяки комунікації, спирається на ідею, яка в нинішньому глобалізовано-здеформованому бутті мала б стати визначальною: ідеальний вибір впливу на громадськість ґрунтується на ідеї порядку в демократичному суспільстві і збалансованій правовій взаємодії між суб'єктами права.

Право як комунікація хоча й сформоване на традиціях національної специфіки і загальносвітових цінностях інтеракції, постійно набуває змін відповідно до еволюційних модифікацій на умовах доцільності і справедливості.

На жаль, у збалансуванні конфліктних стосунків в суді засобами комунікації утворений вакуумний простір через нівелювання присутніх трансформацій у правосвідомості правників і громадян. Від цього хаотична, інтуїтивна, протиправна діалогізація у вільному суспільстві веде до непорозуміння. Правова комунікація опиняється у складних умовах. Останні – це об'єктивно сформовані обставини, які характеризуються несправедливістю, підвищенням стресогенності громадян; значними фізичними і психічними навантаженнями; сучасною конфліктністю; загрозами життю.

Проблема конфлікту сторін судового процесу є однією з вагомих державотворчих та ключових у правосудді. Подолання конфлікту на підставі адекватної його кваліфікації – це найважливіший прояв професійного вміння судді взаємодіяти з учасниками процесу на засадах верховенства права, впливати на процесуальний хід розгляду справи, відстоювати справедливість.

Вивчення комунікативного елементу конфліктології є вагомим елементом протидії агресії, корупції і суспільному протистоянню.

У теперішній час правові конфлікти у змістовому сутнісно-прагматичному характері набувають новацій і модифікацій, які й зумовлюють створення додаткових державних структур та органів. Ці сфери функціонування правосуддя актуалізують питання комплексного наукового дослідження поелементних складових цілісної проблеми – кваліфікації суддею конфліктного діалогу сторін судового процесу, що спонукає до з'ясування його правової природи, функціонального призначення у судовій комунікації; змісту доказів у діалозі та їхнього значення і процесуального обов'язку судді у розв'язанні проблеми в судовому засіданні.

Основоположниками правової комунікації були: Аристотель, Т. Гоббс, Дж. Локк, Н. Макіавеллі, М. Монтень, Ж.-Ж. Руссо, Б. Спіноза, М. Т. Цицерон.

Ідеї дослідників права, психології та філософії ХХ ст., які розвивали правову комунікацію, належать М. Бердяєву, М. Драгоманову, Б. Кістяківському, К. Левицькому, Л. Петражицькому, І. Франку та ін. Сучасні вітчизняні праці у цій сфері – це напрацювання О. Балинської, С. Бігуна, С. Бобровник, В. Вовк, О. Гришук, Н. Гураленко, В. Єрмоленка, М. Козюбри, С. Максимова, В. Налуцишина, У. Олійник, О. Омельчука, П. Рабіновича, А. Токарської та ін.

Сферу сучасної західної науки в окремі галузі репрезентують праці методологічного праворозуміння і комунікації таких дослідників, як: К.-О. Апель, Є. Аннерс, П. Бергер, Г. Дж. Берман, Т. Лукман, Л. Фридмен, Л. Л. Фуллер, Ю. Хабермас, М. ван Хук, К. Ясперс та ін.

Аналіз змісту комунікації у судовому процесі та особливостей психолінгвістичного впливу на суб'єктів права розвинули зарубіжні дослідники юриспруденції – Ф. Хекк, М. Рюммелін, П. Ертман, судової поведінки – Г. Шуберт, прагматичного інструменталізму – Р. Паунд, Б. Кардозо, правового реалізму – К. Ллевелін, К. Олівекрона, Дж. Френк, О. Холмс, правового процесу – Л. Фуллер, Г. Харт, інтерпретивізму – Р. Дворкін, екзистенційно-феноменологічної герменевтики Г.-Г. Гадамер, П. Рікер, А. Кауфманн, неокантіанського спрямування – Р. Штаммлер, Г. Радбрух.

Особливим уважливлювальним концептом активізації проблематики у правовому полі філософії правосуддя постає конструктивістський підхід, представлений в сучасній науці іменами П. Бергера, П. Вацлавика, Т. Лукмана, А. Шюца та ін.

На сучасному етапі теорію конфлікту конструювали Д. Белл, К. Боулдінг (США), М. Крозьє, А. Турен (Франція), Ю. Гальтунг (Норвегія), А. Здравомислов, Ю. Запрудський, В. Шаленко, Г. Луцишин (Україна).

Філософсько-правовий аналіз сутнісних змін у світовому бутті на всіх стратифікаційних рівнях в Україні відкриває потребу по-іншому оцінювати нові типи взаємодії між суб'єктами права. Слідом за західноєвропейським поступом філософії відкривається можливість концептуалізувати комунікативні прогаліни парадигм правосуддя, нагромаджених за кілька століть. Йдеться, з одного боку, про нові типи праворозуміння і місце в них теорії комунікації, діалогу, права як комунікації, теорії рівноправних та самостійних суб'єктів (в авторстві М. Бахтіна, М. Бубера, Ф. Ебнера, Е. Левінаса, Ф. Розенцвайга, О. Розеншток-Хюссі, С. Франка), а з іншого – прояви Іншості у сфері безсвідомого: Іншості, яка уможлиблює пізнавальні процеси для судді (в межах постструктуралістського підходу).

Однак у ході реформування правосуддя й надалі залишаються обійдені увагою дослідників оцінки комунікативної складової і суб'єктів права, і суддів та створюваного ними авторитету всієї системи правосуддя, яка практично вибудовує цю складову професійної діяльності здебільшого на інтуїтивному чи побутовому рівні мовомислення. Саме у конфліктному процесі фахівці не беруть до уваги іміджетворчу похідну правосуддя. Ці аспекти спричиняють потребу їх теоретичного дослідження і практичного втілення.

У наявних працях сучасних учених досі розглядаються лише окремі аспекти участі суду у конфліктному діалозі. Так, важливим залишається наукове вивчення участі судді у загальній системі пізнавальної і кваліфікуючої його діяльності, скерованої у т. ч. і на розв'язання конфлікту сторін – учасників судового процесу, а також на напрацювання стереотипних моделей тристоронньої участі підозрюваний – позивач – суддя. Відчутна потреба уніфікування чинного законодавства, а також ряду підзаконних актів, які упорядковували б роботу судів відповідно до назрілих завдань.

Вирішення правових конфліктів – ключова проблема правового розвитку держави. Залежно від об'єктивності розв'язання конфлікту сторін, справедливості рішень, відновлюватиметься авторитет суду. Такий процес вирішення конфлікту

узгоджується із виконанням угоди про євроінтеграцію з урахуванням сучасного позитивного зарубіжного досвіду.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрання теми дисертаційного дослідження здійснювалося з врахуванням напрямів судової реформи, окреслених, перш за все, в Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр. Дисертаційна робота виконана в межах НДР Приватного вищого навчального закладу «Львівський університет бізнесу та права» «Правові гарантії забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні» (державний реєстраційний номер 0118U100205).

Тему дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук затверджено Вченою радою ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права» (*протокол № 1 від 27 січня 2015 року*).

Мета і завдання дослідження. На основі комунікативної методології праворозуміння некласичної філософії права передбачено сформулювати складові філософсько-правової кваліфікації конфліктної комунікації сторін у судовому процесі як свідомо-вольової поведінки особи, що впливають на забезпечення справедливості, верховенства права у правосудді. З цією метою заплановане виконання таких завдань:

- систематизувати наукові напрацювання з конфліктної комунікації в теорії правознавства, філософсько-правовій, конфліктологічній та психосоціолінгвістичній сферах;

- встановити методологічні підходи до кваліфікації конфліктної комунікації сторін у судовому процесі;

- визначити понятійно-категоріальний апарат філософсько-правової кваліфікації конфліктної комунікації сторін у судовому процесі (далі – ФП ККК ССП); диференціювати категорії соціальної і правової комунікації; відмежувати правове спілкування та правову комунікацію та ін.;

- виявити аксіологічні особливості природи, принципів та пізнавальних закономірностей функціонування конфліктної комунікації в судовому процесі;

- розвинути мотиваційну комунікативну модель антропологічних і праксеологічних модусів у судовому процесі через призму категорій справедливість–рівність–відповідальність;

- встановити архетипи комунікативної поведінки судді, що полегшують ідентифікацію сторін у судовому процесі;

- здійснити філософсько-правовий аналіз наявних бар'єрів щодо об'єктивної оцінки комунікативної складової у конфліктній судовій ситуації;

- сформулювати авторську позицію щодо філософсько-правової комунікації у взаємодії між суб'єктами права в суді;

- визначити когнітивні оцінки подолання суддею конфліктної комунікації лінгво-правовими і системно-математичними методами;

- встановити моніторингові кваліфікації комунікативно-правового судового дискурсу як ефективного засобу прийняття справедливого рішення суддею.

Об'єкт дослідження – взаємодія суб'єктів права, в ході якої виникають юридичні конфлікти, що потребують судового розгляду.

Предмет дослідження – філософсько-правова кваліфікація конфліктної комунікації сторін у судовому процесі.

Методи дослідження сформовані відповідно до мети і завдань. Це філософські, загальнонаукові та спеціальні методи. Провідним є комунікативний метод некласичної філософії права, а також методологія психологів Е. Ільїна, П. Ковальова, К. Томаса.

Застосування *діалектичного методу* уможливило розуміння процесів і закономірностей розвитку конфлікту сторін у суді (*розділи 1-3*). Правова кваліфікація конфлікту піддається *системно-структурному* способу оцінки моделі конфліктної правової/протиправної комунікації сторін у судовому процесі (*підрозділи 1.1, 3.2, 3.3*); за допомогою *герменевтичного методу* оцінені неоднакові тлумачення у конфліктних комунікативних актах; *структурно-семантичний метод* сприяв розпізнанню значень висловлювань (*підрозділи 2.3, 3.1, 3.2*); *антропологічний* – дав змогу акцентувати на системі норм, що захищають права і свободи людини й громадянина (*підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2*); *аксіологічний* – з допомогою якого вдалося вирізнити ціннісні складові правової комунікації у конфліктному протистоянні (*підрозділи 2.3, 3.1, 3.2, 3.3*); застосування *психоаналітичного методу* сприяло аналізу нормативно-ціннісних орієнтацій особи та її несвідомих проявів у комунікації (*підрозділи 3.2, 3.3*).

У роботі застосовані *методи системно-математичного аналізу і синтезу в опитуванні 70 суддів Господарських судів України (Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської, Чернівецької областей)*.

Наукова новизна дисертації визначається комплексністю філософсько-правового дослідження з метою новаторського формування сучасної техніки професійних кваліфікацій (оцінок) конфліктної комунікації суддею, подолання протиправних наслідків протистояння сторін у судовому процесі і забезпечення засобами правової комунікації справедливості судового розгляду та верховенства права, у результаті чого:

вперше:

1) встановлено конструктивний комплексний характер філософсько-правової кваліфікації конфліктної комунікації сторін судового процесу, по-перше, як складної системи психосоціолінгвоправової перцепції суддею вербальних і невербальних елементів в оцінюванні правової/протиправної інтеракції суб'єктів протистояння; по-друге, у формуванні справедливого рішення суду в межах верховенства закону;

2) сформовано зміст ключової категорії «філософсько-правова кваліфікація конфліктної комунікації сторін у судовому процесі», який полягає у встановленні судом алгоритму оцінки причин, умов і наслідків юридичного конфлікту з метою нейтралізування, внормування чи припинення його засобами правової комунікації, основними маркерами якої є справедливість та верховенство права. Формування динаміки і характеру протидії сторін судового процесу скеровано на мінімізацію соціальної чи матеріальної шкоди,

утвердження і зміцнення правопорядку, захист права громадян на справедливий суд та подолання низької репутації суду;

3) визначені бар'єри правової комунікації у конфліктному діалозі сторін судового процесу («планові» і спонтанні): маніпулювання свідченнями, зміна показань, відмова від попередніх свідчень чи показань, вживання інвективної (образливої) лексики, тону; приниження людської гідності; погроза вбивством; симулювання хвороб; а також неуважне слухання; перепитування; нерозуміння термінології та ін.;

4) встановлені архетипи комунікативної поведінки, які є типовими для структури несвідомого у людській психіці як «патерни поведінки», що сприяють доказуванню (його змісту і причин). До патернів конфліктної комунікації віднесені суперечливі точки зору, «чужа правда», «абсолютна неправда», компроміс, домовленість, раціональний компонент, емоційний компонент, вольовий компонент; схильність до примирення;

5) доведено, що конфлікт у праві постає стадією правової комунікації з бінарною дією, функціональне значення якої полягає в тому, щоб, з одного боку, виявити причини юридичного конфлікту, а з іншого – зняти протистояння сторін у межах закону;

б) запропоновано способи встановлення маркерів у моніторингу філософсько-правової кваліфікації конфліктної комунікації у професійній складовій судді на аксіологічно-правовому, семіотико-правовому та герменевтико-правовому рівнях: а) параметри комунікативного ідеалу, комунікативних потреб і очікувань, комунікативного стереотипу; б) фактори реагування на вживання образливої лексики, використання діалогової стратегії, підтримання професійного іміджу, конвенції (звичаї) спору, параметри комунікативних труднощів і їхні бар'єри, фактори фізичної і вербальної стресостійкості та ін.; в) комунікативні табу, комунікативні імперативи, побутовий рівень мовомислення, фактор оцінки невербальної поведінки та ін.;

удосконалено:

7) поняття правової комунікації, яка є різновидом соціального спілкування, в процесі якого з'ясовуються суперечливі психолінгвістичні денотати суб'єктів права; правове спілкування постає взаємодією з метою обміну інформацією в процесі реалізації своїх прав та обов'язків. Термін «правова комунікація» одержав змістове уточнене семантичне наповнення, яке відмежовує від трактування його як синонімічного із терміном поняття «правове спілкування». Теорія права, в якій зрідка дебатовалася така диференціація, набуває своєї актуалізації і галузевого розвитку у сучасній вітчизняній філософії права;

8) філософсько-правовий аналіз конфліктного діалогу, що призводить до потреби розгляду його у практиці суду; через відомі прийоми його подолання; через авторські рекомендації щодо психологічної перцепції вербального конфліктного дискурсу. У контексті розвитку західноєвропейської філософії зроблено внесок у теорію філософії права щодо розгляду комунікативних прогалин у правосудді. Поглиблена теорія правової комунікації в її конфліктному сегменті у новому типі праворозуміння;

9) аналіз правової комунікації сторін судового процесу у понятійній єдності права як комунікації; правової комунікації, яка характеризується усталеними принципами її функціонування та принципами правосуддя в тісному взаємозв'язку. Право, не заперечуючи у т.ч. медіації, скеровує на регламентування стосунків між індивідами, вказує на справедливу взаємодію у комунікативних нормах рівноправних і вільних суб'єктів;

набуло подальшого розвитку:

10) дослідження нових суспільних причин юридичного конфлікту, пов'язаних а) з кризовим станом суспільних відносин; б) із незавершеністю реформування судової системи; в) із політизацією відносин судової гілки з іншими інститутами влади; г) підвищенням ролі суб'єктивних факторів у суспільстві;

11) аналіз у зв'язку з недостатньою теоретичною розробленістю галузевої (корпоративної) культури взаємодії із суб'єктами права, нівелюванням ролі правового дискурсу у його впливі на сторони судового процесу. Аналіз психолінгвістичних засад оцінювання правової комунікації в її вербальному і невербальному вимірі із властивими правовими межами, темпоральними й аксіологічними показниками та принципами комунікації і правосуддя. Запропоновано схему моніторингу правової комунікації: високий рівень; середній, низький та аномальний, або дуже низький рівень комунікативної раціональності судді;

12) авторитет суду на підставі впровадження моніторингу правової комунікативної практики суддів задля розвитку перспектив її вдосконалення. Осмислені підстави іміджескладових авторитету сучасного суду на основі поняття «ідеальної комунікації». Передбачено право на свободу комунікації із заувагою на те, що єдиним можливим примусом може бути невимушений примус виголошення вагомішого аргументу. Базовими для відновлення авторитету суду визнано правову комунікацію, засновану на правових цінностях справедливості, свободи і рівноправності та об'єктивності розв'язання конфлікту.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що його положення та висновки і пропозиції придатні для використання у:

– *науковій діяльності* – для дослідження проблем конфліктної комунікації та їх успішного розв'язання;

– *правотворчій діяльності* – для вдосконалення чинного законодавства;

– *правозастосовній практиці* – для оптимізації практики правосуддя, підвищення комунікативних навичок суддів (*Акт впровадження Господарського суду Львівської області від 12 березня 2019 р., Акт впровадження Західного апеляційного господарського суду від 12 березня 2019 р.*).

– *навчальному процесі* – для розроблення сучасного рівня навчально-методичних джерел із філософсько-правових дисциплін.

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації положення, висновки, рекомендації та пропозиції одержані в ході суддівської практики і дослідницької діяльності.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення та висновки дисертації було оприлюднено на науково-практичних заходах:

Регіональній науково-практичній конференції «*Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні*» (м. Львів, 16 грудня 2016 року); Науково-практичній конференції «*Правове регулювання державних реєстрів в господарських судах України*» (м. Львів, 21 квітня 2016 року); Регіональній науково-практичній конференції «*Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні*» (м. Львів, 15 грудня 2017 року); Науково-практичній конференції «*Право та держава у метаантропологічній проекції сучасності*» (м. Львів, 27 квітня 2017 року); Міжнародній науково-практичній конференції «*Нормативно-правове регулювання діяльності новітніх релігійних рухів і сект: міжнародний досвід та українські перспективи*» (м. Львів, 30–31 березня 2017 року); Міжнародний конгрес європейського права (м. Одеса, 1 квітня 2017 року); III Всеукраїнському круглому столі «*Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції*» (м. Львів, 8 груд. 2017 року); Сьомій Всеукраїнській науково-теоретичній інтернет-конференції кафедри історії держави і права Навчально-наукового інституту права і психології НУ «Львівська політехніка» «*Судова влада в Україні та інших державах: історія і сучасність (аспекти права)*» (м. Львів, 25 травня 2018 року).

Публікації. Основні результати дослідження викладено у п'яти публікаціях, із них чотири наукові статті у фахових виданнях України з юридичних наук, та одна – у науковому періодичному виданні іноземної держави (Республіка Молдова) і восьми тезах доповідей на науково-практичних заходах.

Обсяг і структура дисертації. Структура й обсяг дисертації зумовлені метою, завданнями та предметом дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що налічують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел на 27 сторінках (278 найменувань), додатків на 29 сторінках. Загальний обсяг дисертації налічує 253 сторінки, з них обсяг основного тексту – 197 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтована актуальність дослідження теми, зв'язок роботи з науковими програмами; визначено мету і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, наукову новизну і практичне значення. Подано дані про апробацію основних положень роботи, про її структуру та обсяг.

Розділ 1 «Філософсько-правовий аналіз кваліфікації конфліктної комунікації» складається із трьох підрозділів, які розкривають дослідницькі здобутки в досліджуваній темі, її методологічні підходи та сформовану терміносферу цієї галузі.

У **підрозділі 1.1 «Стан дослідження проблематики»** відображено міждисциплінарні інтерпретаційні підходи до поняття «конфліктної комунікації» сторін у судовому процесі у сфері сучасної гуманітаристики. Підсумовано домінантне спостереження, зміст якого полягає в тому, що феномен комунікації поширився стрімко в останні кількасотліт, проте його галузеві характеристики (зокрема, судова конфліктна кваліфікація) й оцінки її правового наслідку, на жаль, не набули ще достатнього наукового поглиблення праксеологізованих та актуалізованих сучасністю завдань. Для аналізу узагальнені правознавчі,

філософські, філософсько-правові, юридично-психологічні, конфліктологічно-правові, психолінгвоюридичні погляди вчених, що творять основи для сучасного оцінювання всього контенту інтерсуб'єктивності учасників судового процесу, актуалізують необхідність зміни стереотипів суддівської діяльності, яка вимагає відчутності результативних дій у сповідуванні принципу верховенства права.

У підрозділі 1.2 «Методологія дослідження філософсько-правової кваліфікації конфліктної комунікації сторін у судовому процесі» задані науково-методологічні рамки вивчення усього спектру завдань дослідження.

Хід аналізу модерується у площині комунікативно-дискурсивного напрямку некласичної філософії права, а також на основі загальнонаукових методів (аналіз, синтез, структурний, формально-логічні та ін.), що у філософії права належать до одного дослідницького підходу. Спеціальні методи пізнання зосереджено на процесах трактування, інтерпретації мовомислення в комунікації конфліктного типу в судовому процесі. Провідним у дослідженні є комунікативний підхід, який спирається на герменевтичний, структурно-семантичний, системно-математичний методи.

Особливої ваги надано застосуванню загального підходу(адаптованого до філософсько-правової кваліфікації конфліктної комунікації судді у процесі розгляду справи), що був розроблений П. Бергером, П. Вацлавиком, Т. Лукманом та ін. Це конструктивістський підхід, функціональне значення якого полягає в розкритті смислового концептуального призначення правової комунікації.

Авторського осмислення набула методологія із сфери конфліктології і психології таких дослідників, як Е. Ільїн, П. Ковальов, К. Томас, а також класичні ідеї філософа у галузі психологічної теорії права Л. Петражицького.

У підрозділі 1.3 «Терміносфера конфліктної комунікації сторін у судовому процесі» проблематика термінології комунікативної конфліктної сфери у судовому процесі розглянута в контексті комунікативно-дискурсивної філософії права. Назагал він символізує дискурси комунікативної філософії і практичної філософії. Основою епіфеноменів є принципи рівності, гідності, справедливості і свободи. Не можна оминати міждисциплінарних зв'язків, які розширюють семантичне поле використовуваних термінів у філософії права, розвивають дискурсивні цінності та утверджують зміст верховенства права.

Встановлено денотати ключових понять і розвинене положення про те, що конфлікт у праві символізує стадію суб'єкт-суб'єктної і суб'єкт-об'єктної правової комунікації, функціональним призначенням якої є з'ясувати причини, характер протистояння сторін судового процесу та зробити спробу розв'язати суперечність правовим способом. Встановлено, що правова комунікація є різновидом соціального спілкування, у процесі якого встановлюються змістові особливості юридичного конфлікту. Правове спілкування кваліфікується як взаємодія з метою обміну інформацією у процесі реалізації прав та свобод громадян.

Розділ 2 «Концептуальні основи філософсько-правової кваліфікації конфліктної комунікації сторін у судовому процесі» передбачає розгляд матеріалу в трьох підрозділах: на рівні аксіосфери та онтологічних складових; на

рівні мотиваційних чинників судової комунікації, а також на підставі ідентифікації суб'єктів права.

У підрозділі 2.1 «Аксіо- та онтологічні модуси філософсько-правової кваліфікації конфлікту сторін у судовому процесі» проаналізовано вказані складові ефективної інтерсуб'єктивності щодо співвідношення між змістом прийняття рішення суду і досягненням справедливості у ході судового процесу. В умовах реформування правосуддя ціннісними пріоритетами правової комунікації є принципи свободи; заборони перевищення необхідної міри захисту, заборони надміру комунікації, принцип захисту довіри до суду. Аксіологічний підхід передбачає оцінку суддівського дискурсу денотатом «морально належного», що набуває своєї ефективності в реалізації законних інтересів непорушності конституційних прав і свобод суб'єктів права, а також реалізації принципів правосуддя: законності, рівності перед законом і судом, забезпечення доведеності вини, гласності, дії принципу самостійності судів, обов'язковості рішень суду та ін.

Онтологічні модуси з їх характеристикою відображають недостатню розробленість філософсько-правового знання про найбільш фундаментальні питання людського буття, позицію людини під різними впливами його пізнання, взаємодією з різними типами особистостей, груп і т. п.

Смислові проблеми правової комунікації закорінені у: 1) проблематичності різногалузевих суддівських розсудів; 2) оцінці не лише мовленнєвих висловлювань, а й вчинків та психічних реакцій у конфліктній поведінці; 3) категоричності несприйняття правового дискурсу; 4) маніпулятивності інформацією; 5) недовірі до суду, до правомірності дій Іншості.

Названо вісім модусів (стан відносин, що визнається сторонами): 1) суб'єкти права та їхні інтереси; 2) центральна постать професійного розсуду – суддя, а також суддівська філософія, філософія його учасників; 3) наявність двох етапів юридичного конфлікту – розвиток та його подолання; 4) способи забезпечення справедливості засобами правової комунікації; 5) залежність сприйняття суб'єктами правового дискурсу від їхньої інтелектуально-свідомісної складової; 6) встановлення суддею логічно-природного зв'язку між фактами, подіями, явищами; 7) кваліфікація всіх складових доказування; 8) оцінка правової аргументації всіма сторонами судового процесу.

У підрозділі 2.2 «Мотиваційні складові правової судової комунікації» описана мета суду – справедливість вирішення конфлікту відповідно до вимог Конституції України та закону України «Про судоустрій і статус суддів» у формі вирішення цивільних, адміністративних та інших справ.

Основоположний принцип права – принцип справедливості – втілюється на основі ідеї пропорційності, домірності та передбачає вимогу відповідності між правами й обов'язками суб'єктів права; скоєним правопорушенням і адекватністю відповідальності.

До мотиваційних засад віднесено правове врегулювання конфліктних інтеракцій з метою збереження громадянської єдності, забезпечення конструктивної реалізації загальнонаціональних інтересів, окремих груп та суб'єктів права. Сконцентрованість на правовій меті комунікації –

справедливості, свободі і рівності – уособлює віру громадян у верховенство права. Хоча вказаний перелік принципів права не вичерпує усього змісту верховенства права, яке постає як «універсальний ідеал» для конструктивного розгляду всіх складних взаємопов'язаних факторів появи конфлікту – особистісного, соціально-психологічного, об'єктивного та організаційного.

У підрозділі 2.3 «Архетипи комунікативної поведінки та їхня роль у розв'язанні конфлікту сторін у судовому процесі» зосереджена увага на понятті, яке є ключовим (архетип) і виконує роль ідентифікатора поведінки суб'єкта права, або його «патерна поведінки» на рівні несвідомого у людській психіці. Образи, глибинно приховані в поведінці, можуть сприяти кваліфікації конфліктної комунікації в її складній багатоструктурованій формі вияву.

Кваліфікація протиправних вербальних і невербальних засобів у судовому розсуді заснована на вмінні спиратися на розпізнання архетипів на основі професійної кваліфікації суддею правосвідомості та комунікації суб'єктів права. Умотивовується використання в аналізі характеристик переконання і примусу на основі розмежування засобів правової комунікації та її принципів разом із принципами правосуддя.

У Розділі 3 «Індикатори виявлення конфліктної стійкості суддів психолінгвокомунікативними способами та системно-математичними методами» окреслені кваліфікаційні показники вияву професіоналізму судді у конфліктній ситуації, що склалася між суб'єктами права; появи бар'єрів, які перешкоджають сприйняттю комунікації, встановленню маркерів оцінки ФП ККК ССП.

У підрозділі 3.1 «Комунікативні бар'єри врегулювання конфлікту сторін судового процесу» зауважено, що комунікація, обтяжена мовною, логічною лакунарністю, відомою ще з античних часів, призводить до виникнення перешкод (бар'єрів) у розумінні інтеракцій сторін судового процесу.

Запропоновано розрізняти перешкоди «планові» і спонтанні. Перші виникають як навмисно створювані бар'єри для маніпулювання показаннями, затягування чи перешкоджання в роботі суду. Спонтанні бар'єри стають причиною страху, погроз, спротиву, озлобленості, що виникають до або під час судового засідання. Невербальні перешкоди можна розглядати як поєднання перших («планових») і других (спонтанних) бар'єрів. Це шум, вигуки, ходіння, димові завіси та інше, що є протиправними діями. Вербальними перешкодами судового процесу є погрози або приниження людської гідності, які Європейський суд кваліфікував як «негуманне поводження» («Кемпбелл і Созане проти Сполученого Королівства»).

До інших бар'єрів віднесені: безнаказаність за резонансні злочини; затягування розгляду справ, втеча/виїзд з країни, психологічні симуляції (психофізіологічний дисбаланс, предикативна емпатія, псевдослухання, ізольоване, селекційне слухання та ін.), вербальні інвективи (образи), наголошування (інтонаційне акцентування) певних слів та ін.

У підрозділі 3.2 «Психологічна стійкість суддів до конфліктної комунікації» розкриті особливості когнітивної складової професіоналізму судді.

У ході судового засідання актуалізованим постає питання психологічної стійкості судді до конфліктної комунікації, яка виявляється на рівні його психологокомунікативного сприйняття конфлікту сторін. Ця професійна якість проявляється у пізнанні та оцінці комунікативних реакцій суб'єктів права. На підставі методики Е. Ільїна та П. Ковальова визначена схильність суддів до конфліктності й агресивності методом аналізу і синтезу опитування суддів першої інстанції, які працюють у Господарських судах України (Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської, Чернівецької областей) (70 осіб) зі стажем роботи від одного до 29 років. Найвищі показники засвідчені у «безкомпромісності» (5,5 балів), найнижчим балом оцінена «мстивість» (через намагання суддів бути неупередженими).

На основі методики К. Томаса щодо п'яти способів вирішення конфліктної ситуації (суперництво, співпраця, компроміс, пристосування, уникнення) з'ясована стійкість до конфліктів та агресивності у результатах описової статистики: 23 % опитаних суддів обирають компроміс, уникнення та пристосування; 21 % – співпрацю та 10 % – суперництво, 46 % – не визначилися.

Порівняльний аналіз вказав на дещо вищий рівень стійкості суддів – осіб жіночої статі – до конфліктів (чоловіки – 31,96), (жінки – 36,37); раціональна поведінка перших становить 2,95, других – 3,34.

У підрозділі 3.3 «Моніторинг конфліктної комунікації та подолання небезпек її загострення» розглянуто в площині судової ефективності комунікативної компетенції судді.

Для моніторингу конфліктності судді та її кваліфікації сформовані конкретні пропозиції підвищення судової ефективності комунікативної діяльності юриста. Встановлено, що підвищення ефективності ФП ККК ССП пов'язане із напрацюванням конкретних оцінок, за якими можна моніторити рівень професіоналізму судді і його комунікативної компетенції. Шкалу моніторингу сформовано із поділом на: високий рівень ФП ККК ССП; середній; низький та аномальний рівні. Способи комунікативної раціональності мовомислення поділені на фактори оцінювання, параметри та моделі, які покласифіковані як: аксіологічно-правові; семіотико-правові; герменевтико-правові критерії, що засвідчують рівень як державного, так і соціального контролю комунікації, та додержання принципів права і комунікації. Зasadничим є комунікативний підхід філософсько-правової кваліфікації додержання принципу верховенства права.

До аксіологічно-правових віднесені ціннісні фактори нормативного регулювання стосунків під час проблемної комунікації крізь призму параметрів комунікативного ідеалу; комунікативних потреб і очікувань; комунікативного стереотипу; до семіотико-правових критеріїв належать фактори (реакції щодо вживання інвективної лексики; використання діалогової стратегії; підтримання професійного іміджу, конвенції (звичаї) комунікативної практики; параметри комунікативних труднощів і бар'єрів; фактори фізичної і вербальної стресостійкості, нормативності вербальної комунікативної поведінки та параметри засобів реалізації смислу у правовому дискурсі.

До герменевтико-правових критеріїв віднесено рівень перцепції на основі евокативності (сприйняття): комунікативні табу; комунікативні імперативи; фактор сприйняття судом комунікативної практики побутового рівня; фактор оцінки невербальної комунікативної поведінки; прагматичний фактор (мовленнєві акти завершення правового дискурсу, мовленнєві акти просьби; директивні мовленнєві акти; мовленнєві акти оцінки; фактор жестикуляції, міміки, паузації, темпу та ін.).

ВИСНОВКИ

Науковий аналіз парадигми судової комунікації підтвердив її праксеологічну актуалізацію і достовірність результатів у підсумкових пропозиціях щодо ФП ККК ССП.

Теоретичне дослідження даної проблематики дало змогу з'ясувати, що конфліктна комунікація – це стан, процес тривання вербальних/невербальних суперечностей, які переросли у судове зіткнення, протиборство різноспрямованих, несумісних один з одним намірів суб'єктів інтеракції: а) у міжособистісних взаємодіях; б) у взаємодії «індивід-група»; в) взаємодіях груп, які пов'язані з негативними матеріальними чи емоційними наслідками.

Предмет розгляду – суспільні конфлікти – назрілі гострі наявні проблеми, які, ставши суперечністю, спричинили комунікативне зіткнення та протиборство між сторонами, які беруть участь у судовому процесі.

Результивуючи аналіз, зауважено:

1. Стан дослідження обраної парадигми засвідчує міждисциплінарну спрямованість наявних матеріалів щодо аналізу ФП ККК ССП. Відтак до уваги взяті філософські, правознавчі, юридично-психологічні, соціолінгвопсихологічні напрацювання вчених, які створили науковий ґрунт для сучасної кваліфікації інтерсуб'єктивності сторін у судовому процесі. Зроблені висновки щодо актуальності проблематики та її резервних і перспективних змін у суддівській діяльності: йдеться про необхідність модифікації комунікативної практики суддів та її контролю, напрацювання ціннісних стильових інтеракцій в практиці правосуддя, які змінюватимуть механізми, засоби, результативність впливу на комунікантів у комплексному підході та єдності з морально-правовими стереотипами на основі захисту прав і свобод людини та верховенства права.

2. Встановлені методологічні орієнтири у конструюванні методологічних рамок оцінювання ФП ККК ССП. Аналіз вибудовується на підставі філософських, загальнонаукових, а також спеціальних методів.

Провідна проекція аналізу вибудовується на основі комунікативно-дискурсивного контексту філософії права як наряду некласичної філософії права.

Емпіричне дослідження стійкості суддів до конфліктів показало, що отримані показники, одержані шляхом інтерв'ювання, моделювання, аналізу та синтезу як маркери стійкості суддів до конфліктів, здатності до свідомого контролю і оволодіння собою та терпимості до інших. Пізнавальний компонент маркування комунікативних конфліктів забезпечує вибір герменевтичних способів розпізнання і трактування процесів протистояння суб'єктів права. Це

включає навички: визначати початок передконфліктної ситуації, здійснювати об'єктивний аналіз причин її виникнення, прогнозувати трактування та розвиток конфлікту і можливі наслідки, професійно ухвалювати справедливе рішення.

Діалектичний метод дав змогу виявити, що стійкість осіб до конфліктів та запальність у конфліктній ситуації перебувають у прямо протилежному зв'язку. Очевидно, що схильність впадати у гнів є непрофесійною комунікацією у виконанні суддівських обов'язків. Потрібна практично сформована модель забезпечення конструктивних форм взаємодії з особами – учасниками судового процесу. Мотиваційні складові у стійкості до комунікативних конфліктів відіграють вирішальну роль. Структурно-семантична основа аналізу інтеракцій базується на вмінні слухати, довіряти, спостерігати за невербальними проявами та ін. Встановлено, що підозрілість, яка може сформуватися в процесі професійної деформації суддів, перешкоджає бути конфліктостійкими у розв'язанні суперечок при розгляді судових справ.

3. Некласична філософія права позиціонує використання терміносфери комунікативної філософії та практичної філософії. Семантичне поле термінопонять доповнене міждисциплінарними поняттями, які уточнюють, доповнюють і розвивають тлумачення ФП ККК ССП як стан комунікативного суб'єкт-суб'єктного та суб'єкт-об'єктного акту із функцією правового розв'язання конфлікту. Правова комунікація, як її соціальний різновид, спрямована на подолання юридичних суперечностей, а правове спілкування – це широке поняття, що відображає взаємодію людей у процесі обміну інформацією.

4. До концептуальних основ філософсько-правової кваліфікації комунікації сторін у судовому процесі віднесені оцінки конфлікту сторін у судовому процесі з позицій аксіологічних засад діяльності судді і влади, і суспільства, які передбачають організацію інтеракційної трансляції взаємодії на рівні ціннісного співвідношення між змістом прийнятого рішення суду і досягненням мети суб'єктами права. Основу ціннісної комунікації в суді становлять її принципи.

До засад правової комунікації віднесено: принцип свободи слова, заборони перевищення необхідної міри захисту; заборони надміру комунікації, принцип захисту довіри до правосуддя. Узагальнено вісім модусів (стану відносин, який визначається сторонами): суб'єкти права та їхні інтереси; центральна постать судового процесу – Людина і її права та свободи; динамічні етапи юридичного конфлікту (розвиток і подолання); правова комунікація; інтелектуальний рівень комуніканта; судження; судова аргументація, емоційний стан.

5. Проаналізовані мотиваційні складові правової судової комунікації, зокрема, конституційні засади (ст. 34 Основного Закону), положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів»: рівність всіх учасників процесу, принцип справедливості; принцип незалежності судів; верховенство права; встановлення істини. Додержання справедливості постає основною метою ФП ККК ССП.

Правове розв'язання конфлікту засобами комунікативної професійної діяльності суддів є формою кваліфікації міжособистісних, соціально-професійних протиріч, які виникають в судовому процесі. Виходячи з рівня компетенції, що

обумовлює динаміку подій у юридичних конфліктах, можна оцінювати особливості комунікативної діяльності судді, в якій відбувається правове забезпечення цілей і засобів їх досягнення на основі моральних, духовних (когнітивних чи інших психологічних) цінностей та орієнтацій.

6. Констатовані архетипи комунікативної поведінки, які відображають структуру несвідомого у людській сутності, «патерни поведінки», за якими можна виявити характер багаторівневого конфлікту сторін у судовому процесі. Семантика архетипів є своєрідною знаковою природою, яка допомагає судді пізнати історію конфлікту, полегшити встановлення способів його розв'язання. Деформація правосвідомості учасників судового процесу, якій властива психологічна особливість, значно послаблює якість та ефективність комунікативного акту. Встановлена основна мета на практиці – це запобігання комунікативній деструкції, порушенням. Зроблено порівняльний аналіз переконання і примусу як різновидів правової комунікації. «Патерни поведінки» стають дозволеними і недозволеними в комунікації стереотипними модусами, які можна розвивати або блокувати засобами правової комунікації.

7. До конструктивних ознак філософсько-правової кваліфікації конфліктної комунікації сторін судового процесу (ФП ККК ССП) віднесено складну стратегічну психосоціолінгвоправову систему перцепції вербальних і невербальних відповідників в оцінюванні суддею правової/протиправної інтеракції суб'єктів протистояння.

Перешкодою до такої діяльності на практиці є: «плановані» та спонтанні бар'єри сприйняття комунікації як вербального, так і невербального (конклюдентного) типу. До них віднесені: приниження людської гідності, тиск, «негуманне поводження», маніпулювання інформацією, неправда, обман та ін. Невербальними бар'єрами є страх, спротив фізичний, мовчання, озлобленість, а також шум, ходіння, димові завіси, вигуки та ін.

Підставами для негативних конотацій сторін суду стають: безнаказаність за резонансні злочини, зумисне затягування розгляду справ, психологічні симуляції, предикативна емпатія, псевдослухання, ізольоване, селекційне слухання справи, спотворення у сприйнятті акцентів (наголосів) на певних словах, діях, оцінках.

8. Формування психологічної стійкості до конфліктів у суддів першої інстанції та підвищення якості надання судових послуг можливе, якщо: здійснювати додатковий аналіз професійності претендента щодо наявності умінь корегування комунікативної практики з урахуванням наявних особистісних якостей суб'єктів права та схильності до поглиблення ними внутрішніх конфліктів; здійснення заходів щодо підвищення кваліфікації суддів з урахуванням терміну перебування на посаді і необхідності удосконалення комунікативних навичок, що дають змогу підвищити конструктивну стійкість до конфліктів.

Стійкість до конфліктів обернено пропорційно пов'язана із такими особистісними рисами, що проявляються у конфліктній ситуації, як агресивність, запальність та підозрілість. Ці характеристики загальнооцінні: індивідуальна свобода і рівність суб'єкта права – це найвищий принцип і мета кожного громадянина. Світоглядна найвища ідея невід'ємних прав і свобод –

справедливість. Європейський конституціоналізм встановлює загальні межі підвладності індивіда державі. Свобода самовираження гарантована Конституцією України, як і справедливість.

На основі міждисциплінарного підходу сформовано психолінгвоаксіологічні маркери оцінки ФП ККК ССП, природи конфлікту, ступеня вияву ставлення до нього, власної терпимості/нетерпимості, агресивності.

У процесі аналізу з'ясовано, що стратегії поведінки осіб з вищим рівнем стійкості до конфліктів відрізняються від стратегій поведінки осіб з нижчим рівнем стійкості до конфліктів, а саме вони мають вищі показники схильності до співпраці і компромісу, примирення. Це підтверджує тезу кваліфікаційного дослідження комунікативної професійності судді.

Виявлено відмінності за рівнем раціональної поведінки в конфлікті, тобто, особи, які є більш конфліктними та агресивними, також відзначаються недостатніми навичками раціональної поведінки в конфлікті, запальністю, образливістю, безкомпромісністю та підозрілістю. Це підтверджує тезу кваліфікації конфліктної поведінки: індивідуальні особливості осіб з раціональною поведінкою в конфлікті відрізняються від особистісних особливостей з нераціональною поведінкою в конфлікті, а саме: вони більш здатні до самоконтролю, наполегливості, проте менше виявляють запальності і суперництва, мстивості, нетерпимості до думок інших.

Щодо пропозицій змін до законодавства доречними, на нашу думку, можуть бути такі, які врегульовуватимуть спори сторін за участі судді (глава 4 Господарського процесуального кодексу України).

У Рішенні «Красношарпа проти України» (заява № 23786/02) від 30.11.2006 р. Європейський Суд з прав людини зазначає (п. 37 рішення), що «**розумність**» тривалості провадження має оцінюватися відповідно до обставин справи за такими критеріями: складність справи, поведінка заявника та компетентних органів і важливість предмета спору для позивача.

Отже, обмеження такого строку є недоцільним, оскільки враховуючи характер спорів між юридичними особами, обсяг матеріалів справи, кількість документів, необхідних для дослідження, самі учасники процесу потребують більш тривалого часу (більше 30 днів) для проведення консультацій та узгодження дій щодо врегулювання спору.

1. Зокрема, пропонується внести зміни у **ст. 190 ГПК України**, а саме виключити слова «...але не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали про його проведення».

2. *Строк проведення врегулювання спору за участю судді продовженню не підлягає».*

3. Також є пропозиція замінити у п. 2 ч. 1 **ст. 189 ГПК України** слова: «у разі закінчення строку врегулювання спору за участю судді» **на** «за клопотанням однієї із сторін».

Визначення поняття «розумного строку» розкривається у ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.: «Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку

незалежним і безстороннім судом, ... який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру...».

У зв'язку із багатоспрямованістю вивчення конфліктної судової комунікації та неоднозначністю підходів до її кваліфікації, вважаємо, що окреслена нами проблематика лише започатковується у таких методологічних вимірах та потребує перспективних напрацювань як у галузі філософії права, комунікативної та практичної філософії, так і в споріднених сферах гуманітаристики.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Козак І. Б. Диференціація філософії правосуддя та філософії судочинства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія Юридичні науки. 2017. № 865. С. 98–102.

2. Козак І. Б. Десемантизація конфліктної комунікації в судовому процесі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Вип. 5-1. Ужгород, 2018. Т. 2. С. 148–151.

3. Козак І. Б. Конфлікт інтересів учасників судового процесу: філософсько-правова характеристика. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. Вип. 3. С. 105–106.

4. Козак І. Б. Поняття та зміст конфліктної комунікації сторін у судовому процесі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2018. Вип. 52. Т. 2. С. 125–127.

5. Козак І. Б. Психолінгвоправова составляющая в судебной конфликтной коммуникации. *Legea si Viata*. 2019. № 4. С. 91–95.

6. Козак І. Б. Характеристика договору постачання у практиці господарського суду: матеріали науково-практичної конференції «*Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні*»: регіональна науково-практична конференція (м. Львів, 16 грудня 2016 року). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. С. 247–249.

7. Козак І. Б. Правовий режим державних реєстрів та їх роль у здійсненні господарської діяльності. *Правове регулювання державних реєстрів в господарських судах України*: матеріали науково-практичної конференції (м. Львів, 20 квітня 2017 року). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. С. 39–42.

8. Козак І. Б. Філософія правосуддя як напрям сучасної філософії права. *Право та держава у метаантропологічній проекції сучасності*: науково-практична конференція (м. Львів, 27 квітня 2017 року). Львів: Навчально-науковий інститут права і психології НУ «Львівська політехніка», 2017. С. 83–85.

9. Козак І. Б. Інструменти комунікації суддів як вагомий елемент професійної діяльності. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні*: матеріали регіональної науково-практичної конференції (м. Львів, 15 грудня 2017 року). Львів, 2017. С. 68–70.

10. Козак І. Б. Вплив релігійних норм на право: історія і сучасність. *Нормативно-правове регулювання діяльності новітніх релігійних рухів і сект: міжнародний досвід та українські перспективи*: міжнародна науково-практична конференція (м. Львів, 30–31 березня 2017 року). Львів: Навчально-науковий інститут права і психології НУ «Львівська політехніка», 2017. С. 99–100.

11. Козак І. Б. Методологічні аспекти компаративістики у дослідженні діяльності суду. *Міжнародний конгрес європейського права* : збірн. наук. праць (м. Одеса, 21-22 квітня 2017 р.). Одеса : Фенікс, 2017. С. 278–282.

12. Козак І. Б. Конфлікт інтересів учасників судового процесу: філософсько-правова характеристика. *Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції* : III Всеукраїнський круглий стіл (м. Львів, 8 груд. 2017 року). Львів : ЛьвДУВС, 2017. С. 96–100.

13. Козак І. Б. Конфлікт у судовому процесі. *Судова влада в Україні та інших державах : історія і сучасність (аспекти права)* : Сьома Всеукраїнська науково-теоретична інтернет-конференція кафедри історії держави і права Навчально-наукового інституту права і психології НУ «Львівська політехніка» (м. Львів, 25 трав. 2018 року). Львів : Ліга-Прес, 2018. С. 63–65.

АНОТАЦІЯ

Козак І. Б. Філософсько-правова кваліфікація конфліктної комунікації сторін у судовому процесі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права. – Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Хмельницький, 2019.

У роботі реалізується концептуальна ідея філософсько-правової кваліфікації конфліктної комунікації в судовому процесі, яка полягає у з'ясуванні, оцінці, нейтралізуванні та вноормуванні комплексу факторів, що становлять причини й наслідки юридичного конфлікту та забезпечують інтерсуб'єктивні зміни, динаміку в суперництві, а також мінімізацію завданої матеріальної, соціальної чи моральної шкоди суб'єктами права.

Сформовано зміст ключової категорії «філософсько-правова кваліфікація конфліктної комунікації сторін у судовому процесі», який полягає у встановленні судом алгоритму оцінки причин, умов і наслідків юридичного конфлікту з метою нейтралізування, вноормування чи припинення його засобами правової комунікації, основними маркерами якої є справедливість та верховенство права.

Визначені бар'єри правової комунікації у конфліктному діалозі сторін судового процесу («планові» і спонтанні): маніпулювання свідченнями, зміна показань, відмова від попередніх свідчень чи показань, вживання інвективної (образливої) лексики, тону; приниження людської гідності; погроза вбивством; симулювання хвороб; а також неухважне слухання; перепитування; нерозуміння термінології та ін.

З'ясовано, що конфліктна комунікація – це стан, процес тривання вербальних/невербальних суперечностей, які переросли у судове зіткнення, протиборство різноспрямованих, несумісних один з одним намірів суб'єктів інтеракції: а) у міжособистісних взаємодіях; б) у взаємодії «індивід-група»; в) взаємодіях груп, які пов'язані з негативними матеріальними чи емоційними наслідками.

Актуалізовано захист прав і свобод громадян, зниження рівня злочинності; забезпечення особи і зміцнення правопорядку; сприяння засобами правової комунікації позитивним змінам у сприйнятті судової системи населенням у

захисті їхніх прав і свобод; сприяння економічному, соціальному і культурному розвитку суспільства з метою забезпечення мотивації безпечної і правомірної поведінки громадян та утвердження верховенства права.

Ключові слова: конфліктна комунікація, юридичний конфлікт, судовий процес, правосуддя, суспільство, комунікативна практика судді.

АННОТАЦІЯ

Козак І. Б. Філософсько-правова кваліфікація конфліктної комунікації сторін в судовому процесі. – Кваліфікаційний научний труд на правах рукопису.

Дисертація на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.12 – философия права. – Хмельницкий университет управления и права имени Леонида Юзькова, Хмельницкий, 2019.

В работе реализуется концептуальная идея философско-правовой квалификации конфликтной коммуникации в процессе, которая заключается в выяснении, оценке, нейтрализации и упорядочении комплекса факторов, составляющих причины и последствия юридического конфликта и обеспечении интересубъективных изменений, динамики в соперничестве, а также минимизации нанесенного материального, социального или морального вреда субъектами права профессионального обеспечения правопослушного поведения граждан, повышения правовой культуры, снижения уровня преступности; укрепления правопорядка; содействия средствами правовой коммуникации позитивным изменениям в восприятии судебной системы населением, в защите его прав и свобод; содействия социальному и культурному развитию общества с целью стимулирования мотивации безопасного и правомерного поведения граждан, верховенства права.

Сформированы критерии квалификации коммуникативной практики судьи с целью повышения эффективности правокоммуникативной деятельности и изменения имиджа правосудия в государстве.

Ключевые слова: конфликтная коммуникация, юридический конфликт, судебный процесс, правосудие, общество, коммуникативная практика судьи.

ANNOTATION

Kozak I. B. Philosophical and Legal Qualification of Conflict Communication between the Parties in Court Proceedings. – Qualifying research paper printed as a manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.12 – Philosophy of Law. – Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law, Khmelnytskyi, 2019.

Thesis presents conceptual idea of philosophical and legal qualification of conflict communication in court proceedings. Qualification includes exploring, estimating, neutralizing and codifying of the complex of factors, which constitute causes and conditions of legal conflict and ensure intersubjective changes, dynamics of contest and mitigation of material, social or non-material damage. The work as well looks into ensuring law adherence by citizens, improving legal culture and reducing crime rate, providing personal security and strengthening law and order.

The author has defined the grades of efficacy of qualification of conflict communication (QCC) between the parties in court proceedings, which could help monitor the level of professionalism of a judge and his or her communicative competences. These grades include the high, medium, low and abnormal levels of the QCC. The work puts forward factors for evaluating judge's communicative competences. These factors are seen through the prism of axiological, semiotic and hermeneutic elements, which indicate the level of both state and social control, of ensuring the principles of law and communication as well as the level of securing citizens' rights and freedoms (principles of equality, freedom, dignity, humanism, justice, responsibility and rule of law).

According to the author, principles of legal communication include freedom of expression, ban on excess of appropriate degree of communication, ban on communication abundance and principle of trust protection. The work summarizes eight modes (state of relations determined by the parties), which include: subjects of law and their interests; central figure of the court process – a Person and a judge; dynamic stages of legal conflict (development and settlement); legal communication; communicant's intelligence level; judgments; reasoning; emotional state.

Unexplored remain the archetypes of communicative behavior that reflect the structure of the unconscious, the behavior pattern, which reveal the multilevel structure of conflict of the parties in court proceedings. Semantics of archetypes helps understand the history of conflict and establish the truth. Distortion of legal consciousness of participants of court proceedings, characterized by psychological degree, considerably weakens the quality and efficiency of the communicative act. Main purpose is to prevent communicative destruction and violations. The author presented comparative analysis of persuasion and coercion as aspects of legal communication.

Key words: conflict communication, legal conflict, judicial process, justice, society, communicative practice of a judge.

Підписано до друку __.07.2019. Зам. № __
Обсяг 0,9 друк. арк. формат 60x90/16. Наклад – 100 прим.

Надруковано у ТОВ «Хмельницький ЦНТІ»
29000, м. Хмельницький, вул. Свободи, 36
Тел. : (0382) 65-50-96